

Linnéuniversitetet

Institutionen för kulturvetenskaper

C-uppsats

Om jag vore karl!

*En studie om kvinnors karriärmöjligheter inom akademien
under början av 1900-talet*

*Författare: Moa Almqvist
Handledare: Marie Bennedahl
Examinator: Anders Frøjmark
Termin: HT21
Ämne: Historia
Nivå: C-uppsats
Kurskod: 2H1A02*

If I were a man!

A study about women's career opportunities in academia during the early 20th century

Abstract

This study is about the female presence in the male institution of the academic world.

Women got the formal right to study at universities in Sweden in 1873, but no further job opportunities were available for them in the academic area. Elsa Eschelsson was one of the few who challenged this order. With a gender perspective, and the theoretical concept of gender's role, power relationships and control of the gender contract I have exposed how media was used as a tool, from 1898-1906 (with an exception for an article from 1995), to create a negative image of Elsa Eschelsson and thereby influence her fate.

This study has shown that when Elsa Eschelsson got her doctor's degree in law 1898 all was good, maybe because nobody thought that she would reach for a position as professor at the university. But when she actually got the question to take over Trygger's professorship, the resistance got way worse than anyone could have imagined. One of those who fought the most against Eschelsson was Winroth, who had the position as professor in procedural law at Uppsala university. He turned to the press and threatened to resign if she got the professorship.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställning	7
1.4 Tidigare forskning	8
1.5 Avgränsning	12
1.6 Disposition	12
2. Metod och Teori	13
2.1 Metod	13
2.2 Teori	15
2.3 Källmaterial	19
3. Bakgrund	20
3.1 Akademiska möjligheter	20
3.2 Politiska röster	22
4. Empirisk undersökning	24
Statliga tjänster exklusivt förbehållna män	
4.1 Disputationen	24
4.2 Utnämmandet	26
4.3 ”Winroth-Eschelsson kontroversen”	31
4.4 En kamp in i döden	35
4.5 Ensam som en anka bland gäss	36
5. Slutsats	39
6. Didaktisk reflektion	45
Käll- och litteraturhänvisning	47

1. Inledning

1898 föreslog juridiska fakulteten henne till professor i civilrätt och året därefter till professor i processrätt. Universitetets ledning stoppade båda utnämningarna, med hänvisning till regeringsformen. Striden fortsatte i många år. En grundlagsändring 1909 gav kvinnor rätt att inneha professorsämbeten men 1911 uttalade sig "större akademiska konsistoriet" vid Uppsala universitet för att professuren i civilrätt skulle undantas från detta och därmed även i fortsättningen vara förbehållen män. Några dagar efter konsistoriets beslut avled Elsa Eschelsson av en överdos sömnmedel.¹

Från 1850-talet och fram till idag har kvinnans situation karaktäriseras av att den formella ojämlikheten mellan könen allt mer börjar försvinna. Men denna utveckling har inte alltid varit självklar, eller för den delen haft en rak väg. Kvinnor har varit tvungna att stå upp för sina rättigheter och kämpa för en mer jämlik behandling av samhället, för att få samma villkor som män. I takt med de formella hindren försvann har det vuxit fram nya komplexa hinder, samt en könssegregerad arbetsmarknad, som ständigt kämpar för att upprätthålla den ojämlikhet som gällde för kvinnor.

Att ha en akademisk utbildning har varit en förutsättning för att nå de högre jobben inom olika kategorier, vilket också naturligt leder till en mer framgångsrik karriär. Paris universitet var det första i Europa som växte fram under 1100-talet och därefter har det tillkommit i flera länder. Men universiteten har länge varit stängda för kvinnor, vilket är en av många förklaringar till att kvinnor inte varit lika framträdande inom karriärer. 1873 fick de svenska kvinnorna formellt tillträde till universitetsvärlden, men trots detta skulle det dröja ett kvarts sekel innan vår första kvinna disputerade inom ett samhällsvetenskapligt ämne, denna kvinna var Elsa Eschelsson. Efter Eschelsson skulle det dröja ytterligare 25 år innan Margit Cassel och Karin

¹Göteborgs Universitetsbibliotek, *Elsa Eschelsson*, hämtat 15 november 2021.

Kock disputerade. Vad som är ännu mer förbluffande är att det skulle ta ytterligare 75 år innan den första kvinnan blev lärostolnehavare i Sverige, där denna kvinna var Gerd Enequist.² Per Wisselgren är en av många som skrivit om de kvinnliga akademikernas plats på den manliga arenan. Han beskriver att: ”Å andra sidan är det lika välbekant att när de nya samhällsvetenskaperna väl etablerades på universiteten i samma länder kring sekelskiftet 1900 kom dessa discipliner uteslutande att föreläsas av män.”³ Detta mönster som Wisselgren skriver, går igen i land efter land, i takt med att samhällsvetenskapen professionaliseras och med detta att den maskuliniseras. Malin Bergman skriver i sitt examensarbete om kvinnors tillträde till akademiska studier att: “sannolikhet för kvinnor som för män med avlagd examen att gå vidare i karriären återspeglar inte antalet kvinnliga professorer antalet doktorsexamen av kvinnor.”⁴ Problematiken som Hanna Markusson Winkvist formulerar med de lagstiftningar som påverkade villkoren för kvinnor och i vilken utsträckning det kommer sig att kvinnor ville vidareutbilda sig för doktorsgraden. De var ju både ideologiskt och juridiskt utestängda.⁵ Även om kvinnliga doktorander hade de vetenskapliga meriter som krävdes, hade de inte behörighet att söka statliga offentliga tjänster i det högre ämbetet. Inte förren många år senare fick kvinnor tillträde till de statliga ämbeten och högre tjänster. Undersökningen av Elsa Eschelsson, går därför att lyfta till ett större perspektiv, där det inte bara var hon som blev utestängd från

² Per Wisselgren, s 2 *Vad gjorde kvinnorna när männen skrev (samhällsvetenskapernas historia? Om könskodade passager, arenor och kunskapspraktiker, 1900 – 1950, kap 2, (2021).*

³ Wisselgren, s 1 (2021).

⁴ Malin Bergman, s 5-6 *När lagen mötte verkligheten: Kvinnors tillträde till akademiska studier och högre statliga tjänster 1870-1930, (2001) Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet.*

⁵ Hanna Markusson Winkvist, *Som isolerade öar: De lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft, (2003) s 16-17, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/ Stehag.*

en akademisk karriär som professor, utan det var alla kvinnor fram till 1925, med inrättandet av behörighetslagen.

Tidningar har länge varit närvarande i vår vardag och förmedlat information och nyheter ut i vårt samhälle. Vad som blir intressant med att undersöka en och samma händelse fast med olika tidningars synvinklar på saken, blir att det resulterar i en bredd med åsikter och konflikter. Tidningar var dessutom länge den centrala informationskällan till befolkningen innan internet förekom. Genom att studera och analysera tidningens olika sektioner som ledarsidan där det förs diskussioner med olika ställningstagande, får vi en inblick och förståelse i dåtidens debatter.⁶ Tidningar och tidskrifter var ju särskilt vid den här tiden en avgörande opinions-förmedlare i just 'det offentliga rummet'. Kvinnorätsfrågan och kvinnors rätt till universitetsstudier och högre tjänster var en politiskt splittrad fråga och diskuterades livligt i debatter. Genom att undersöka tidningsmaterial får vi en intressant inblick i hur folk kunde använda tidningen som ett medel för att förmedla sina åsikter och argument.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur diskussionen om förslagen att utnämna Elsa Eschelsson till professor, i civilrätt 1898 och i processrätt 1899, såg ut i det offentliga rummet. Utnämmandet av Eschelsson blev en strid som höll på i många år då både dessa blev avslagna av universitetets ledning endast på grund av att hon var kvinna. Tillämpning av lagar 1873 gjorde att kvinnor formellt hade tillträde till universitetsstudier, men där deras faktiska möjligheter till karriär efter avlagd examen såg annorlunda ut, fram till 1925 med Behörighetslagen. En bakgrund om universitetsstudiers tillgänglighet

⁶ M. P. S. Persson, *Presshistoriska undersökningar*, s 1 (2012).

samt lagar om kvinnors rätt till statliga och högre tjänster kommer vara nödvändig för att få en helhet.

Undersökningen av detta kommer göras genom att se i tidningsmaterial från olika tidskrifter, där jag vill undersöka synen på Eschelsson som speglas i tidningarna. Det material som kommer undersökas är artiklar med olika uttalande gällande Eschelsson och utnämmandet av henne till professor vid universitet. Syftet med denna undersökningen blir alltså inte att se hur de olika politiska färger syns i dess artiklar, utan jag vill se hur offentligheten behandlade kvinnliga akademiker samt hur tidningar kunde användas som medel för att legitimera makt. Diskriminering baserat på kön och utanförskap är något som kvinnor har fått erfara och stå ut med, och i många fall fortfarande står ut med. En viktig fråga som kommer ligga som grund genom hela uppsatsen är: vilket utrymme hade kvinnan att påverka diskursen inom akademisk professur, trots de formella liksom informella hindren som fanns? Denna studie skapar kunskap om hur kvinnliga akademiker behandlades i offentligheten. Berättelsen om Elsa Eschelssons öde ger oss en tydlig inblick i hur behandlingen av kvinnor var.

1.3 Frågeställningar

- Hur debatterades och skrevs det i tidningar och tidskrifter om Elsa Eschelssons akademiska karriär samt om förslagen att utnämna henne till professor?
- Hur kan man med ett maktperspektiv se hur man använde 'det offentliga rummet', i form av tidningar, som ett medel för att påverka situationen för Elsa Eschelsson?

1.4 Tidigare forskning

Den mesta av tidigare forskning som jag funnit har behandlat mycket material i form av brev, dagböcker, riksdagsbeslut och statistik. Det som gör att min undersökning blir intressant i förhållande till detta är att jag väljer att använda mig av tidningsmaterial. Detta ger en ny vinkel på hur offentligheten behandlade kvinnliga akademiker.

Emma Severinsson skriver i sin avhandling *Moderna kvinnor: Modernitet, femininet och svenskhet i svensk veckopress 1920–1933* hur denna transnationella och globala femininet hanterades i ett svensk sammanhang, och mer specifikt i svensk populärkultur. Syftet med avhandlingen är att undersöka hur femininiteten upplevdes som modern och förändrad under 1920-talet, för att fånga hur den traditionella modernitetsberättelsen förbisett kvinnors deltagande i det moderna samhället. Källmaterialet som använts är veckopress från perioden 1920-1933, där de tidningar som använts är *Charme*, *Husmodern*, *Idun* och *Svensk Damtidning*. Severinsson undersöker flera tidningar för att få ett bredare och tydligare genomslag i hur det diskuterades oberoende av klasstillhörighet, generation och geografisk plats.

Utgångspunkten i den förändring som hon ser är den uppfattning och föreställning om en känsla av att tiden och samhället förändras, vilket ofta sker snabbt.⁷ Det som denna uppsats är användbar till min egen undersökning är val av källmaterial, tidningsartiklar. Men också kvinnors förbisedda deltagande i samhällsutvecklingen.

Per Wisselgren argumenterar i *Vad gjorde kvinnorna när männen skrev (samhällsvetenskapernas) historia? Om könskodade passager, arenor och kunskapspraktiker, 1900 – 1950*, kap 2, (2021) för att det är först utifrån

⁷ Emma Severinsson, *Moderna kvinnor: Modernitet, femininet och svenskhet i svensk veckopress 1920–1933*, (2018).

ett vidgat perspektiv med fokus på relationen mellan den inomakademiska och utomakademiska samhällsforskningen som det blir möjligt att förstå dynamiken i och de könskodade aspekterna av det sociala kunskapsfältet i stort. Mer specifikt uppmärksammar han en grupp eller kohort av kvinnor vilka var praktiskt verksamma som samhällsforskare under halvsekklet 1900 – 1950 och följer dem på ett slags semiaggregerad nivå, det vill säga med hänsyn tagen till deras individuella livsöden men med analytiskt fokus på de mer generella karriärbänemönster som dessa blottlägger.⁸

Tord Rönholm skriver i sin avhandling *Kunskapens kvinnor: Sekelskiftets studentkor i mötet med den manliga universitetsvärlden*, (1999) att det övergripande syftet med avhandlingen är att få en ökad kunskap om högre utbildning och genus i ett historisk perspektiv, med en inriktning på kvinnor vid universitetet under 1870-1914. Avhandlingen syftar på att belysa och analysera den genusordning och genuskonstruktion som han skriver mer eller mindre öppet satte sin prägel på universitetsvärlden, som dessutom är utgångspunkten för avhandlingen. I avhandlingen är det främst kvinnliga studenterna och akademiker, främst från Uppsala universitet, som behandlas. Studien är dessutom indelad i tre olika delstudier som är: Staten och de kvinnliga studenterna, Den mentalitetshistoriska studien och De studerande kvinnornas organisering.⁹ De källor som Rönholm använder sig av för att besvara sina frågeställningar är bland annat brev, dagböcker, tidningar, riksdagsbeslut och memoarer. Teorin som ligger som grund för avhandlingen är genusteorin, där han vill undersöka maktordningen och genus som konstruktion. Rönholm tar upp flera olika inriktningar och personer som presenterat olika modeller av denna, där en av de många han tar upp är Joan

⁸ Wisselgren, s 2 (2021).

⁹ Tord Rönholm, *Kunskapens kvinnor: Sekelskiftets studentkor i mötet med den manliga universitetsvärlden*, (1999) s 12-13.

Scott, som mest givande i hans, och mitt, arbete men även Yvonne Hirdman. Joan Scott säger han har varit en viktig inspirationskälla när det har kommit till att tänka kring genus, där hennes definition och analysmodell av genus på olika nivåer har betytt mycket. En annan kvinna inom genusteorin som Rönnholm nämner är Ida Blom. Hon menar att underordningen kan delas in i mönster och tre olika kategorier, sexuell, politisk och ekonomisk. När männen inom akademien försöker stänga ute och bromsa kvinnornas närvaro och karriärmöjligheter, är det enligt henne inte i första hand om en politisk uteslutning.¹⁰

Som isolerade öar: De lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft (2003), skriven av Hanna Markusson Winkvist behandlar synen på kvinnliga akademiker och hur den förändras i relation till lagstiftningar och deras möjligheter till karriär i den svenska universitetsvärlden. Syftet med denna avhandling är att hon ska beskriva, belysa och analysera kvinnor inom den akademiska eliten mellan 1883-1949. Huvudpunkten kommer ligga på hur kvinnorna, av en minoritet eller majoritet, analyseras av olika föreställningar. Problematiken som ligger som grund för undersökningen är de lagstiftningar som påverkade villkoren för kvinnorna. En fråga som Markusson Winkvist ställer sig är att hur det kommer sig att kvinnor ville vidareutbilda sig för doktorsgraden? De var ju både ideologiskt och juridiskt utestängda.¹¹ Hon skriver att forskningsläget kring de akademiska pionjärvinnornas kollektiva öde är förvånande utforskat, men där hon finner fler arbeten kring mindre studier om enskilda individer.¹² I och

¹⁰ Rönnholm, s 32 (1999).

¹¹ Markusson, Winkvist, s 16-17 (2003).

¹² Markusson, Winkvist, s 36 (2003).

med att min studie är mikrohistorisk blir det viktigt att dra den i ett större sammanhang, där Markusson Winkvists avhandling ger stort stöd.

Malin Bergman (2001) skriver i sitt examensarbete vid Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet *När lagen mötte verkligheten: Kvinnors tillträde till akademiska studier och högre statliga tjänster 1870-1930* om hur kvinnor behandlades vid tillträde till akademiska studier och högre statliga tjänster. Detta gör Bergman med ett genusteoretiskt perspektiv. Uppsatsen tar upp både formella lagändringar vilket gjorde att den faktiska möjligheten ändrades. Men också de reformer som underlättade tillträdet. Utgångspunkten är att då som idag har kvinnor det svårast att få inflytelserika positioner, där det generellt visar att kvinnor har lägre positioner med lägre löner. Inom universitetsvärlden blir detta tydligt där hon skriver att forskning har visat att det vid upprepade tillfällen sker en strukturell könsdiskriminering. Ett slags broderskap och manlig uppmuntran är djupt strukturerad långt tillbaka, där Bergman genom sin uppsats vill förmedla motvikt åt denna struktur för dagens kvinnliga akademiker som objektiv och allmän. Detta kommer Bergman göra genom att visa hur kvinnors liv generellt var vid universitetet, men också genom ett antal djupdykningar.¹³ Bergmans examensarbete har legat som stor inspiratör för mitt eget, men mitt källmaterial är av en annan form. Utgångspunkten för hennes arbete är att undersöka hur de kvinnor som tillträdde vid akademiska studier och statliga tjänster behandlades, vilket även jag har en vinkel på, Skillnaden är att jag, utifrån tidningsmaterial vill se om de skildrade dessa kvinnor på olika sätt, samt att min uppsats endast fokuserar på hur framställningen av Elsa Eschelsson var.

¹³ Bergman, s 6 (2001).

Sammanfattningsvis går det att dra slutsatsen att området om kvinnor som kollektiv i akademien är relativt outforskat, men där det finns flera mer specifika undersökningar om de kvinnliga pionjerna. Det jag vill bygga vidare på är behandlingen av de kvinnliga akademikerna, via tidningsartiklar.

1.5 Avgränsning

Uppsatsen är en form av mikrohistoria vilket har fördelar och utmaningar med denna typen av undersökningar. För att undersökningen inte ska bli en biografisk skildring är som alltid viktigt att relatera till ett aktuellt forskningsläge som kan stötta upp studien. För att få en djupare förståelse, och se den bredd och spridning som fanns, är det till min fördel att jag valt att använda mig av flera olika tidningar. På detta vis kommer olika ställningstaganden och perspektiv att visas. Studien syftar på hur Elsa Eschelsson som kvinnlig akademiker behandlades i den offentliga pressen, och hur tidningar användes som medel. Valet av den stora spridning i tidningar motiveras av den stora uppmärksamhet händelserna fick.

Ännu en avgränsning som kommer göras är tidsperioden 1898, vid utnämmandet av Elsa Eschelsson till professor i civilrätt och året därpå processrätt, fram till 1911 fram till hennes död, med undantag för en artikel som skrevs 1995. Inom detta tidspann kommer relevanta artiklar för att få svar på frågeställningarna användas och analyseras. Det kommer alltså att ske ett urval i artiklar då det finns mycket skrivet om händelserna, samt att många tidningar skriver samma sak.

1.6 Disposition

Uppsatsen börjar med en inledning som presenterar syftet och frågeställning till undersökningen. Sedan följer en presentation av tidigare forskning och avgränsning. Därefter skrivs det ut om teori och metod, där det diskuteras i

samband med tidigare forskning om hur och varför dessa är användbara. Sedan presenteras källmaterialet för undersökningen. Följande på detta kommer ett kort bakgrundsavsnitt som ger läsaren en grundlig förståelse i vad som är nödvändigt innan den själva empiriska delen av uppsatsen kommer. I den empiriska delen presenteras de tidningsartiklar som använts i kronologisk ordning med tillhörande underrubriker. Där skrivs artiklar, teori och tidigare forskning i samspel med korta konklusioner efter varje underrubrik. Därefter följer en slutsats där det som visats vid undersökningen i relation till syfte och frågeställningar. Sist i uppsatsen presenteras en kort didaktisk reflektion.

2. Metod och teori

2.1 Metod

Denna uppsatsen kommer vara en form av mikrohistoria, men som går att lyfta till ett större perspektiv. Begreppet mikrohistoria började användas på 1970-talet för att kunna beskriva en undersökning under inledningen var mer eller mindre välutvecklad. Att skriva om personliga, mer öppna och ovetenskapliga aspekter av forskningen har blivit en mer framträdande utgångspunkt.¹⁴ I teorin kan en mikrohistorisk studie behandla vilket område eller tidsperiod som helst så länge källmaterial finns, men den yttersta ambitionen är något mer än att komma nära. Det handlar också om att fördjupa sig, för att sedan kunna säga något i en större samhälleligt och kulturellt fenomen.¹⁵ Den italienske historikern Giovanni Levi var tidigt ute och sade att begreppet mikro kontra makro inte nödvändigtvis behöva säga att det ena var större än det andra. Han menade att termen mikro refererade till

¹⁴ AnnaSara Hammar & Linn Holmberg, *Varför mikrohistoria? Om teckentydningens dragningskraft och historievetenskaplig transparens*, *Historisk Tidskrift*, Stockholms universitet, Sweden, 137:3, (2017), s 438.

¹⁵ Hammar, Holmberg, s 442 (2017).

forskarens arbetssätt, och genom detta få en närhet och möjlighet att observera relationer mellan individen och samhällets normer och struktur.¹⁶ Genom att skriva om berättelsen om Elsa Eschelsson där vi kommer individen väldigt nära, går det dessutom att lyfta hennes öde till ett större perspektiv som är mer samhällsligt. Vi får en närhet i undersökningen, samtidigt som det är möjligt att se relationerna mellan individen och samhällets normer.

Metoden för undersökningen kommer vara kvalitativ, då jag analyserar texter från olika tidskrifter. Genom att använda sig av texter kan man återskapa och tolka ett historiskt förlopp om händelser i det förflutna. Att använda sig av en textanalys som metod handlar om att se intentionerna bakom materialets innehåll, vilket följer i att se om det kan finnas någon bakomliggande tanke hos författaren. Vad som analyseras i en text är det frågeställningen som ställs som avgör, men oavsett vilken infallsvinkel så kan en textanalys användas för att tolka ett historiskt skeende eller en persons avsikter med en viss handling.¹⁷ Frågeställningen syftar på att utifrån tidningsmaterial se hur Eschelsson framställdes i debatter och uttalanden, vilket gör att en textanalys är bra metod för att tolka materialet. Genom att analysera ett urval av tidningsmaterial görs sedan en tolkning av historiska materialet. Bakom varje uppsats eller skrift finns ett beroendeförhållande, och när det kommer till forskaren själv finns det alltid en tolkningsprocess som man inte kommer undan. Ens samtida förkunskap och referensram kommer alltid att påverka tolkningen av det som framställs.¹⁸ När jag som författare ska analysera texter som skriver om Eschelsson och hennes möjligheter inom akademien kommer min nutida referensram påverka resultatet, vilket är svårt

¹⁶ Hammar, Homberg, s 443 (2017).

¹⁷ Martin Gustavsson, Yvonne Svanström, Metod, guide för historiska studier (red), s 69 (2018), Studentlitteratur.

¹⁸ Gustavsson, Svanström, s 71 (2018).

att komma ifrån. För att på bästa sätt ge ett objektiva resultat förhåller jag mig till min teori och metod, samt tidigare forskning i empirin, för att sedan kunna dra slutsatser. Genom att studera tidningsmaterial om hur de kvinnliga akademikerna behandlades, gör det möjligt att med ett maktperspektiv analysera och tolka artiklar. Med tidningsmaterial går det dessutom att se hur det användes som medel för att försöka påverka kvinnans situation och fortsatta avancemang inom akademien. Enligt Michel Foucault finns det en sammanflätning av kunskap och makt, eftersom kunskap i många fall legitimerar sin ställning och makt. Han menar att makten finns i flera paralleller med varandra och förbinds eller skapar en hierarkisk ordning, där det finns normaliserade makttekniker som exkluderar individer som ofta uppfattas som att de avviker från den dominerande normen.¹⁹ Männerna inom akademien och universitetet hade haft sin plats för given, där de nu mötte kvinnlig konkurrens. Makt inom relationer och maktstrukturer är en stor del i undersökningen, där även makttekniker och utestängningsmekanismer kommer finnas med i ett maktperspektiv. Motståndet till kvinnor inom akademien har länge varit strukturellt betingat, där normer och kultur ofta har betonats. I rädsla för konkurrens om resurser och tjänster, var inte gärna kvinnorna välkomna inom vetenskapens manliga maktbas.²⁰

2. 2 Teori

Den teori som kommer användas för att besvara syfte och frågeställningarna är genusteorin, som har utvecklats mycket de senaste åren där det finns olika inriktningar. Genusteorin är en benämning på olika samhällsvetenskapliga teorier där kvinnligt och manligt uppfattas som sociokulturella kategorier, där dessa förändras genom tid. På senare tid har begreppet genus börjat användas

¹⁹ Gustavsson, Svanström, s 138 (2018).

²⁰ Bergman, s 106 (2001).

som en seriös litterär term vid benämning av den sociala konstruktionen mellan könen. Ordet betecknas som ett avståndstagande från de biologiska användandet av kön som betonat olikheterna. Genom att undersöka könen och genus som grupp i ett historiskt anseende, samt att upptäcka och undersöka bredden i könsroller, gör det möjligt att förstå varför och hur den sociala ordningen har upprätthållits, eller förändrats.²¹ Genus inom sociala relationer involverar flera aspekter, som används som element för att trycka på skillnaderna mellan könen, vilket Joan Scott menar är kulturella symboler som till exempel är typiskt kvinnliga, normativa begrepp som sätter vidare mening i symboler, könsrelationer och genus som en subjektiv identitet.²² Hierarkiska strukturer mellan män och kvinnor är baserade på den generaliserande uppfattningar av de så kallade naturliga relationerna. Dessa termer inom diskursen är inte uttryckligen, skriver Scott, om genus men de byggde på könsbestämda "koder" på särskilda villkor, vilket resulterar i de normativa definitionerna som reproduceras.²³ Dessa maktrelationer som Scott talar om var även något som upprätthölls inom både universitet som vetenskapens dörrar, som då ständigt arbetade för att hålla ute kvinnorna, vilket gör att Scotts definition av genusteori och de maktstrukturer blir relevant för undersökningen. Även om Scotts teori har några år på nacken, är den fortfarande relevant. Motståndet till kvinnor inom akademien har länge varit strukturellt betingat, där normer och kultur ofta har betonats.

En annan som definierar genusteorin och genus är Raewyn. W. Connell som menar att användandet av könsroller är som ett tekniskt koncept i samhällsvetenskapen och medel för att förklara beteenden generellt. På detta

²¹ Joan Scott, *Gender: A useful category and history analysis*, Oxford University Press and American Historical Association, s 1053-1054 (1986).

²² Scott, s 1067 (1986).

²³ Scott, s 1073 (1986).

vis kan man sammankoppla social struktur med iden av en kulturell norm. Connell skriver att det finns två olika definitioner som brukar användas vid att applicera könsroller, den mer vanliga, enligt Connell, är att vara man eller kvinna också menar olika antaganden på ett generellt sätt av förväntningar på de olika könen. På detta sätt är det alltid två olika könsroller i varje kulturell kontext.²⁴ Alltså är denna definition av genus och könsrollerna tätt sammankopplad till vad som förväntas vara manligt respektive kvinnligt. Idéer om kvinnors och mäns plats i tillvaron förblev densamma över en lång tid, skriver Markusson Winkvist, kan förklaras med att strukturer som bitit sig fast är sega och reproducerar sig själva eftersom det framstår som norm. När det gäller akademien har den en lång historia av att exkludera kvinnor.²⁵ Den tröghet som fanns i processen med att kvinnor skulle få lika rätt till såväl utbildning, som jobb, som männen kan enligt Markusson Winkvist förklaras i den så kallade frusna ideologien, samt det bestående och bevakande av den manliga maktpositionen och manligheten i sig.²⁶ Hon beskriver den frusna ideologin:

[...]och det av manlighet genomsyrade systemet kan sägas ha fortsatt att verka. Jag menar att de kvinnliga akademikernas identifiering vid akademien därför inte bara handlade om en anpassning till systemet, utan framförallt om att systemet enbart kunde 'acceptera' den redan anpassade.²⁷

I denna undersökningen blir det kvinnan som avviker från den dominerande normen som är mannen. Staten är en maskulin institution, skriver Connell. Med detta menar hon inte att det toppskikt blev de höga tjänsterna som finns

²⁴ Raewyn. W. Connell, *Masculinities*, Second Edition, s 22, (2005) by Polity Press.

²⁵ Markusson Winkvist, s 210 (2003).

²⁶ Markusson Winkvist, s 212 (2003).

²⁷ Markusson Winkvist, s 217 (2003).

oftast är män, utan att statens strukturer och praktiker som reproduceras är en manlig arena. Könnsstrukturen som finns i praktiken har inget att göra med det biologiska i vårt kön, utan det som länkar samman vad som reproduceras i den sociala arenan. Detta blir särskilt tydligt när den utmanas.²⁸

Utestängningsmekanismer som sådana var inte något unikt i universitetsvärlden, utan ett vanligt förekommande medel för privilegierade grupper, för att upprätthålla kontroll över sitt kunskapsområde.

Att genusteorin är en relevant teori för denna uppsats är bland annat, som Bergman skriver: "Männen ägde makten och hade kontroll över maktens institutioner och redskap: akademien och lärdomen. Den idealistiska ämbetsmannaideologin hjälpte mannen att bevara högstatusämbeten åt sig själva." Männen hade kontroll över villkoren för genuskontraktet. I rädsla för konkurrens om resurser och tjänster, var inte gärna kvinnorna välkomna inom vetenskapens manliga maktbas. Där kvinnor så småningom fick tillträde inom den manliga bastionen, var det de minst prestigefyllda områden som öppnades.²⁹ Scotts genusteori och de maktstrukturer som hon pratar om är de mest användbara och relevanta för undersökningen syfte och frågeställning. Genom att använda sig av Scotts genusteori belyses maktstrukturen, samt samspelar med begrepp och metod för undersökningen. Ett genusperspektiv visar på ett systematiskt sätt hur historia, språk och föreställningar präglats av det ena könets överhöghet.³⁰ Connell pratar om konceptet könsroller, och att det finns förväntningar på manligt och kvinnligt, vilket Markusson, Winkvist visar i sin avhandling var fast sammankopplat till akademien och dess struktur. Den manliga maktpositionen var fastbiten.

²⁸ Connell, s 73 (2005).

²⁹ Bergman, s 106 (2001).

³⁰ Bergman, s 10 (2001).

2.3 Källmaterial

Det källmaterial som används är tidningsmaterial från olika tidskrifter. Jag kommer att i artiklar undersöka hur det diskuterades och skrevs om utnämmandet av Elsa Eschelsson till professor vid civilrätt 1898, och året därpå processrätt. Det som också kan tendera att få en sned vinkel i resultatet vid undersökning av debatter är att det ofta finns ett beroende i hur och varför texten skrivs. Men i och med att jag vill se om det fanns olika sidor och åsikter om Eschelssons utnämning till professor blir detta inget större problem. Torsten Thureby skriver om de allmänna riktlinjer om källkritik som bör finnas med: beroende - kan vara rykten som påverkar det som skrivs ned, och tendens - källor som är partiskt beroende är mindre pålitliga än opartiska källor.³¹ För att få en bredd och olika infallsvinklar har jag valt att använda mig av flera olika tidningar. Eftersom jag vill se hur Elsa Eschelsson skildrades är det en fördel att ta med flera tidningar för att möjligtvis kunna se om det skiljer sig, eller om det förändras över tid. De som jag använt mig av i den empiriska delen är *Dagny* fyra artiklar, *Svenska Dagbladet* en artikel, *Uppsala Posten* en artikel, *Borås Posten* en artikel, *Öresundsposten* två artiklar, *Kristianstads läns tidning* två artiklar, *Eskilstuna Tidningen* en artikel, *Klaran* en artikel, *Stjärnan* en artikel, *Nya Skånska Posten* en artikel, *Enköpings Posten* en artikel, *Åsbo härads tidning* en artikel, *Blekinge kuriren* en artikel, *Gotlands allehanda* en artikel och *Norrbottens Kuriren* en artikel. Många av dessa skrev om exakt samma händelse, på exakt samma vis där vissa av dessa endast är små inflikningar. Men det visar på den stora spridning och uppmärksamhet som händelserna om Elsa Eschelsson fick. Den mest användbara har varit *Dagny*, men som var en kvinnotidning skapad av

³¹ Torsten Thureby, *Sant eller falskt? Metoder i källkritik*, (2003) s 21.

Fredrika-Bremer Förbundet, vilket då såklart har en vinkling i hur de skrev. I och med att syftet inte ligger i att se hur de olika politiska färger syns i artiklar, utan jag vill se hur offentligheten behandlade kvinnlig akademiker, samt hur tidningar kunde användas som medel för att legitimera makt, så lägger jag ingen större vikt i vilken politisk färg tidningarna har som jag använder mig av. Hade tid och utrymme funnits hade detta varit av intresse att undersöka, vilket kan bli till vidare uppsats. Däremot kommer det såklart finnas med i tanken vid användning. Dessutom spelar det roll vem författaren till artikeln är. Dessa har varit svårt att finna i många fall, men där det står har jag skrivit ut det.

Att använda sig av tidningsmaterial och debatter som källmaterial är stor fördel då tidningar är dess samtid med de historiska skeenden och tiden då artiklar skrivs. Det är också ofta ett relativt lättillgängligt material som man dessutom i många fall kan hitta lokalt och slipper färdas långt. Ännu en fördel är att det inte är svåra handstilar som ska tydas utan tryckt material, vilket underlättar läsningen och minskar risken för feltolkning.³²

3. Bakgrund

3.1 Akademiska möjligheter

De tidiga kvinnorna inom akademien under sent 1800-tal, hade mycket att bevisa. Först sin kompetens för sina familjer, så att de överhuvudtaget skulle ta sig till akademien. Vid universitetet måste de bevisa för sina manliga lärare och kollegor att kvinnan inte bara lämpade sig för äktenskapet och barnafödande.³³ Uttestängningsmekanismer som sådana var inte något unikt i universitetsvärlden, utan ett vanligt förekommande medel för privilegierade

³² Persson, s 1 (2012).

³³ Bergman, s 58 (2001).

grupper, att upprätthålla kontroll över sitt kunskapsområde. Att de svenska universiteten öppnades för kvinnor 1873, kom att bli fundamentalt för kvinnornas självständighet. Utbildningsfrågorna hade på det sättet alltid varit centrala i kampen för kvinnans rättigheter. Detta var i sig en milstolpe, men innebar inte per automatik att kvinnor kunde röra sig fritt och avancera inom universitetens inre regioner. Kvinnor hade fortfarande inte samma möjligheter och villkor som män.³⁴ Fram till den så kallade behörighetslagens inrättande år 1925 var statliga tjänster exklusivt förbehållna män. Lagen gav kvinnor rätt att söka statlig tjänst och det i sin tur förutsatte att kvinnorna fick den utbildning de ville ha. Den vetenskapliga kunskapen var en manlig maktbas dit man inte gärna ville tillåta kvinnor. Man önskade ingen ytterligare konkurrens om resurser och tjänster. Kunskapen och därmed makten fick allt större betydelse i moderniseringsprocessen, vilket ledde till att reformerna för kvinnorna tog så lång tid. Den ordning kvinnorna gavs tillträde till den manliga bastionen speglar att det var en maktfråga, på så vis att de minst prestigeladdade områdena öppnades först (medicin, humaniora och naturvetenskapen), därefter vissa lägre statliga ämbeten, sedan juridik och teologi och till sist kom behörighetslagen.³⁵

Det är många som försökt förklara anledningen bakom fördröjningen av det uteblivna avancemanget inom akademien, där Wisselgren pekar på tre vanliga metaforer, som brukar användas i olika förklaringsmodeller, som "stängda dörrar", "osynligt glastak" och läckande rör". Han poängterar dessutom att det är noterbart att "alla tre metaforer kan härledas till den klassiska rotmetaforen om den akademiska världen som en byggnad, ett slags det fria kunskapssökandets högborg." Skillnaden mellan

³⁴ Wisselgren, s 6 (2021).

³⁵ Bergman, s 106 (2001).

den idealbild som finns och de metaforer så belyser den svårtillgänglighet, informella hinder och den praktiska innebörden att den akademiska världen faktiskt inte är så välkomnande som det tycks vara, så vitt du är kvinna.³⁶ Markusson Winkvist skriver i sin avhandling att hennes förståelse av akademien är som ett system, som har sina specifika ideologier, som alla akademiker förhåller sig till som befinner sig i dem. Akademien, skriver Markusson Winkvist, har under större delen varit dominerad av män, vilket gjort att den verksamhet som bedrivs också varit angelägen för män. Kvinnor har sedan 1870-talet tagit plats i en högre utsträckning på denna manliga bastion men den föreställning och ideologi som finns inom akademien lever kvar, och försvaras. Eftersom männen sedan flera hundra år tillbaka haft universitetet för sig själva blir även deras kön osynligt. Däremot de kvinnor som tog sig dit så småningom, blev synliga enbart på grund av sitt kön, och inte som kunskapsbärare i systemet.³⁷

3.2 De politiska rösterna

Den politiska arenan samt utbildningssystemet var tydligt könssegregerad. Uppfattningen om pojkars och flickors olika karaktär, och deras kommande roll i samhället, var starkt kopplad till statens reformer och regleringar. Det var dessutom enligt detta tänkande som samhället i grova drag var indelat i det offentliga som mannens del, och den privata dit kvinnan tillhörde. De manliga mötesplatser där de utövade makt och där maktpositioner reproduceras kom att bli byråkratin och det högre utbildningssystemet. Inom dessa mötesplatser upprätthölls den manliga struktur och kultur, där den kom i starkt uttryck inom universitetet med en broderskapskultur.³⁸ Under de sista

³⁶ Wisselgren, s 5 (2021).

³⁷ Markusson Winkvist, s 32 (2003).

³⁸ Rönnholm, 60 (1999).

perioden av 1800-talet gick samhället mot en ökad specialisering vilket resulterade att det växte fram en livlig diskussion om reformer. Många av dem som inte ville se kvinnan ges tillträde de högre utbildningarna drog med argument att hon varken hade rätt eller kunde nyttja sin akademiska studier som en framtida yrkeskarriär, samt betonade att "utbildningen skulle avköna kvinnan, degenerera och deklassera henne." Något som motståndarna fruktade skulle hända om kvinnan tog plats vid universitet var att hon skulle vända sig bort från sin "rätta plats", alltså hemmet. Mycket av denna kvinnofientlighet låg i sexuellerade argument, som ofta finns i maktfrågor. Inom den akademiska världen var det en uttalad maktbas som männen ägde sedan flera hundra år tillbaka.³⁹

Det motstånd som möttes i Behörighetsdebatten 1905-1923 hade blivit värre än i det tidigare skedet av debatten, då det ansågs vara mycket mer som stod på spel nu. Likt som i tidigare debatt var det främst liberalerna och socialdemokraterna som stod på kvinnornas sida i frågan, men det förekom även enskilda män inom akademin. Detta var dock som undantag. De manliga akademikerna var i regel motståndare, samt politiker och ämbetsmän i första kammaren.⁴⁰ I denna senare fas av debatten var det alltså främst manliga akademiker och intresseorganisationer som stod för motståndet, vilket påverkade de ställningstaganden som politikerna valde. Men efter första världskriget kom detta att ändras. Med ett maktskifte där liberalerna och socialdemokraterna nu stod för makten, flyttades även samhället mot en allt mer allmän demokratisering.⁴¹

³⁹ Rönholm, s 62-63 (1999).

⁴⁰ Rönholm, s 85 (1999).

⁴¹ Rönholm, s 87 (1999).

4. Empirisk undersökning

Statliga tjänster exklusivt förbehållna män

I denna del av uppsatsen kommer tidningsmaterial presenteras och relateras till teori, metod och tidigare forskning. Upplägget kommer presenteras i kronologisk ordning med beskrivande underrubriker. Efter varje underrubrik följer en kort delkonklusion.

4.1 Disputationen

I *Upsala-Posten* onsdagen den 30 april 1892 med rubriken ”Sveriges första kvinliga jurist” gick det vidare att läsa om Elsa Eschelsson och hennes kandidatexamen. Eschelssons juridisk kandidatexamen, som i tidningen beskriver, lär ha varit bland det vackraste av åren de sett. Hennes juristexamens fick det högsta betyget.⁴²

Under rubriken ”En akademisk högtidsdag”, undertecknad L.W, skrivs det om den senaste utnämningen av docent inom den juridiska fakulteten i Uppsala. ”Då den på samma gång har icke så litet med kvinnofrågan att skaffa, är det en helt naturlig skyldighet för dennas organ i Sverige att taga närmare notis om saken.” Artikeln skriver om ett ögonvittnesskildring av Elsa Eschelssons disputation som ägde rum den 31 maj.⁴³ ”Det är sedan, hoppas jag, ingen indiskretion att tillägga, att apparitionen är utmärkt af kvinlig värdighet och nobless, rösten klar och välljudande samt böjlig utan att vara vek.”⁴⁴ När disputationen var klar gick dekanus fram till Elsa Eschelsson och satte på henne doktorshatten, och prof. ringen. Detta beskrivs som ett av de ögonblick som man sedan kommer komma igår resten av livet, och minnas med glädje. Händelsen beskrivs som

⁴² *Upsala-Posten*, 1892-04-30.

⁴³ *Dagny*, s 183 (1897:5).

⁴⁴ *Dagny*, s 184 (1897:5).

en vetenskapsmännens rättvisa, oväldiga hyllningar till en rikt begåvad kvinna. Utnämningen till Elsa Eschelsson var inget som väckte någon större förvåning vid universitetet, men det är ett lysande exempel på den nobla frisinnigheten, den fria rättskänslan, och, om man vill, ständigt med mer eller mindre kraft, visat att vårt gamla Sverige att det vetenskapliga området fortfarande är levande och i utveckling. “Ännu i våras var man i stor ovisshet om huruvida en kvinlig docent var en möjlighet. När detta blef en realitet, hade man i början ingen direkt anledning att reflektera öfver konsekvenserna. Det skulle emellertid kunna visa sig, att titeln docent, applicerad på en kvinna, har en snäfvare betydelse än annars.”⁴⁵

Om Eschelssons disputation gick det även att läsa om i *Kristianstads läns tidning* tisdagen den 1 juni, med rubriken ”Sveriges första qvinliga jurist doktor.” De beskriver hennes disputation som den största sedan Sam Fries, men att det nu var första gången en kvinna stod vid katetern och fick erhålla hatten och ringen. Trygger var såklart där och när opponenter öppnade för inbjudan på anmärkningar mottog professor Trygger denna och lade fram, på ett lite humoristiskt sätt, en smärre form av sådana. Detta, beskriver artikelförfattaren, mottog Elsa Eschelsson på ett synnerligen lyckligt sätt, om ej minst formellt. Liksom i *Dagnys* artikel om Eschelssons disputation, framhålls även här hennes originalitet “som man eljes så sällan finner i liknande vanligen mer eller mindre mosaikartade afhandlingar.”⁴⁶ Dagen efter gick det även att läsa i *Borås Posten* om Elsa Eschelssons disputation, i samma munterhet som i föregående. Med liknande rubrik och med tillhörande underrubrik “En munter disputation” beskrevs det i samma

⁴⁵ *Dagny*, s 187-188 (1897:5).

⁴⁶ *Kristianstads läns tidning*, 1897-06-01.

termer som tidigare nämnt.⁴⁷ Beskrivandet av denna muntra disposition av vår första kvinnliga juristdoktor slutar inte där, utan beskrivs på exakt samma vis dagen därpå av *Öresundsposten*⁴⁸, och detsamma i *Eskilstunatidningen*.⁴⁹

Hela händelsen med att Elsa Eschelsson blev den första kvinna att bli utnämnd till docent i juridik, och fått stora hyllningar av tidningar runt om i landet, var något stort och helt nytt. I *Dagny* till skillnad mot de andra tidningarna, märks det en tydligt mer utvecklad beskrivning av hela disputationen och påverkan detta har på hela vetenskapen. De övriga tidningarna beskriver det mycket mer objektivt och rent hur det var, utan att gå in på hur detta har betydelse för den orättvisa som är mot kvinnor.

4.2 Utnämmandet

I *Klaran* den 16 oktober 1897 stod det i en liten notis med rubriken "Kvinnlig föreläsarinna i processrätt" om att Elsa Eschelsson blivit beslutat att hemställa av Akademiska konsistoriet att föreläsa istället för Trygger i processrätt.⁵⁰

Exakt samma notis med liknande rubrik gick att läsa i flera av landets tidningar. Då Trygger meddelat att han inte kan upprätthålla tjänsten i processrätt, har nu även juridiska fakulteten föreslagit att docenten juris doktor Elsa Eschelsson ska bli förordnad denna med professor ämbete med förenade emanationsskyldighet och undervisning. Denna förordning, som redan ett år tidigare nämnts, gick att läsa om i *Enköpings Posten* tisdagen den 6 december 1898,⁵¹ och kom snabbt att bli ifrågasatt från många håll. Redan 16 december

⁴⁷ *Borås Posten*, 1897-06-02.

⁴⁸ *Öresundsposten*, 1897-06-03.

⁴⁹ *Eskilstunatidningen*, 1897-06-03.

⁵⁰ *Klaran*, 1897-10-16.

⁵¹ *Enköpings Posten*, 1898-12-06.

stod det med rubriken "Fröken Eschelssons professur" om i *Nya Skånska Posten* att det mindre Akademiska konsistoriet i Uppsala anser kan de inte utföra det förordna för doc Elsa Eschelsson, att föreläsa i Tryggers tjänst i processrätt. Istället framhåller de att Eschelsson bör undervisa i eget åtagande 4 timmar i veckan, som kanslerämbetet framförde som förslag. Eftersom Eschelsson inte likt Trygger får examinera i processrätt, som ingår om hon ska ta över hans tjänst, så anser de att en annan lärare inom fakulteten bör föreslås.⁵² Dagen efter kunde man läsa exakt samma artikel fast i *Stjernen*.⁵³ Detta var inte heller första gången som mindre akademiska konsistoriet avlog att Elsa Eschelsson skulle inneha professorämbete i ett ämne, utan det hade även skett tidigare i civilrätt. I *Dagny* skrevs det om det förloppet som var, där professorn i civilrätt vid Uppsala universitet hade avlidit. Detta gjorde att det fanns två möjliga docenter att ta över efter honom, Elsa Eschelsson och Tore Almén. Eftersom Eschelsson var den mest examensmeriterade blev även hon det naturliga valet att av fakulteten att bli förslagen till förordnandet. Men detta förslag kom att avböjas av mindre akademiska konsistoriet som istället tyckte att Almén skulle sköta denna professur. Den åsikt som de förde fram vid förslaget var att docent Eschelsson redan blivit förslagen tidigare att ta över professor Tryggers föreläsningsskyldighet. Missräkningen mot Eschelsson kan inte nekas av det faktum, att hon senare inte fick konsistoriets förord till att upprätthålla professuren, utan att det var så nära på ett unikt tillfälle var på gränsen för att en kvinnas akademiska möjligheter. "Det måste ju en gång ske.." skrevs det i *Dagny*, "...men det är beklagligt, att

⁵² *Nya Skånska Posten*, 1898-12-16.

⁵³ *Stjerna*, 1898-12-17.

omständigheterna tillåtit ett kringgående af centralfrågan och därigenom föranledt ett uppskof i dennas besvaring.”⁵⁴

I *Sydsvenska Dagbladet* gick det att läsa om yttranden från både Elsa Eschelsson och konsistoriet om hon ska erhålla det förordnande i civilrätt som hon blivit utnämnd till. I artikeln skrivs det om striden, där Eschelsson försvarar sin rätt över Tore Almén, som är den andre meddocenten. Hon yttrar sig om att även om det mindre akademiska konsistoriet påpekat att det strider mot grundlagen att hon skulle få en professur, liksom förordnande tjänst, vore det mer lämpligt att hon som var mer meriterad än den mindre skickliga. Eschelsson påpekar att hon är överlägsen i både examina som på betyget för sin doktorsavhandling, vilket då vore lämpligt att hon skulle erhålla förordnandet i civilrätt. Hennes slutliga yrkande är att “om mot hennes förmodan grundlagens stadgar icke medgifva tillvaron af qvinlig professur, detta skäl må åberopas och icke ersättas med något annat.” Denna principfråga fick inte Elsa Eschelsson svar på, vilket kanslerämbetet har ansett i en skrivelse att de inte har någon anledning att yttra sig om fröken Eschelssons formella behörigheter.⁵⁵

Den slutgiltiga anledningen till att professuren gick till Tore Almén, som var mindre meriterad än Elsa Eschelsson, var att de ville slippa frågan om det var enhetligt med grundlagen att låta en kvinna få erhålla det mer prestigefyllda uppdraget.⁵⁶ Att fenomenet “duktig flicka-syndromet” i vår samtid har blivit etablerat är med tanke på detta inte så konstigt. Trots att kvinnan bevisligen var bättre meriterad än mannen i detta fall, blev utfallet

⁵⁴ *Dagny*, s 103-104 (1898:4).

⁵⁵ *Sydsvenska Dagbladet*, 1898-02-17.

⁵⁶ Bergman, s 21 (2001).

inte i hennes väg. Rönndal skriver i sin avhandling om "studentskans" syn på sig själv, att mindervärdes känslan och känslan att inte räcka till var utbredd. Hans skriver att kvinnorna ibland tyckte att de inte fick vara med på riktigt eller tillhörde den akademiska världen, och de ställde väldigt höga krav på sig själva. Det fanns en stark misstro på sig själv.⁵⁷ Vidare i sin studie fortsätter han skriva om kvinnorna inom akademins syn på framtiden och karriär inom det vetenskapliga fältet. Det som han i sin studie får fram är att det inte var många som orkade gå igenom den förnedring som Elsa Eschelsson drabbades av, som var en av de få som valde att stanna kvar, men som aldrig lyckades uppnå en professur.⁵⁸ I *Kristianstads läns tidning*, n:o 72, tisdagen den 28 mars 1899 skrivs det, under rubriken "Hvad qvinnan vill, vill inte k. m:t", att k. m:t inte funnit några goda skäl till att godkände de besvär som fröken docent Elsa Eschelsson anfört över universitetskanslerns beslut. Det handlade om att upprätthålla det förordnande som hon fått efter som ordinarie professor, Ernst Trygger, var på riksdagsmannauppdrag. Det förordnande som Eschelsson fått tillät henne att undervisa men inte examinera vilket besvarade henne. Vidare skriver artikelförfattaren:

Under tiden fröken Eschelsson, enligt hvad en akademisk tjänsteman berättat mig: låtsat som ingenting, ej hållit en enda offentlig föreläsning, utan endast tillkännagifvit, att hon meddelade enskild undervisning. All offentlig undervisning i processrätt har således legat nere till följd af hennes halsstarrighet. Det är då precis inte vackert handlat af fröken Eschelsson att så der nonchalant sätta sig öfver en förmans befallningar, och säkert är, att hvad man nu ser genom fingrarna med, skulle bestämdt ej fått äga rum, ifall den felande varit man i stället för qvinna. Intressant

⁵⁷ Rönndal, s 127 (1999).

⁵⁸ Rönndal, s 135 (1999).

nog skall det bli att iakttaga, huru fröken Eschelsson nu tänker handla, sedan k. m:t afgjort hennes besvär.⁵⁹

Det som blev bekräftat kunde senare läsas i bl.a i *Wästergöten* att Elsa Eschelssons besvär blivit avgjort och att Trygger skulle ha hand om examinationerna i processrätt.⁶⁰ *Blekinge Kuriren* skriver den 21 december 1901, att den juridiska fakulteten verkar hotad vid Uppsala universitet då det råder lärarbrist i de två viktiga ämnena process- och statsrätt. Artikeln fortsätter "F.n finnes endast tvenne docenter i juridik, af hvilka d:r Elsa Eschelsson, docent i civilrätt, förklarar sig hindrad att föreläsa, medan d:t T. Almér, likaså docent i civilrätt redan uppehåller professuren i straffrätt, ett ämne som sedan lång tid tillbaka saknat docent." Vidare skriver artikelförfattaren att det ska bli intressant att se om "universitetskansläraren" även denna gången ska nöja sig med fakultetens besked eller om hon nu ska söka sig Lund.⁶¹

Dessa formella, liksom informella, regler som fanns påverkade såklart hur kvinnor tänker kring karriär och hur deras val gick vid ämnen de ville studera. Detta kan dessutom ha påverkat om kvinnorna ens kände någon mening med att försöka slå sig in i vetenskapen och en högre utbildning. Att se Elsa Eschelsson ständigt bli utestängd och nedknuffad från en tjänst, både i kampen mot Almér, där hon var den mest meriterade och ändå blev bortvald, påverkade säkert andra kvinnors val i livet. I Markusson Winkvists avhandling skriver hon att Uppsalakonsistoriet uttryckte tydligt vilka personliga egenskaper som män besatt, som där också var nödvändiga för att inneha en

⁵⁹ *Kristianstads läns tidning*, n:o 72, 1899-03-28.

⁶⁰ *Wästgöten*.

⁶¹ *Blekinge Kuriren*, 1901-12-21.

professur. Dessa egenskaper och kvalifikationer var något som inte fanns hos kvinnan. I och med denna avsaknad innebar, enligt konsistoriet, att kvinnan inte lika effektivt som mannen kan verka inom akademisk undervisning. Kvinnans underlägsenhet i hennes personlighet sades därför skada institutionen. Att det alltså berodde på kvinnans medfödda egenskaper som begränsade henne, gjorde alltså att inte ens vetenskapliga meriter räckte till som urvalskriterium.⁶²

4.3 ”Winroth-Eschelssonska kontroversen”

I *Åsbo härads tidning* den 22 september 1904 skrevs det under rubriken *När de lärde byta ord*, om de uppståndelser inom den juridiska fakulteten som blivit vid utnämmandet av Elsa Eschelsson. Artikeln fortsätter: “Fröken Elsa Eschelsson har som docent fått åt sig uppdraget att leda den propedeutiska i civilrätt, hvaröfver prof. Winroth svårligen förgrymmats, när han ensam vill leda undervisningen i civilrätt, som han anser vara den mest betydande juridiska studieämnet.” På detta svarar Trygger längre ner i samma artikel att “Denna uppskattning af civilrätten är visserligen tilltagen efter den gigantiska måttstock, som prof. Winroth är van att använda på sig själv och sitt läroämne”. Trygger fortsätter säga att civilrätten är ett viktigt ämne och därför bör även fakulteten se till att ämnet inte berövas på lärarkraften. Han menar även att den betydliga docenutundervisningen vid universitetet skulle vara förkastlig om prof. Winroth skulle få sin rätt i befordran att som ordinarie lärare ensam hålla i det omfattande ämnet.⁶³

Det var långt ifrån alla som tyckte att Elsa Eschelsson skulle ta över Tryggers lektioner. En som visade stark motvilja till detta var Alfred Ossian Winroth.

⁶² Markusson Winkvist, s 57 (2003).

⁶³ *Åsbo härads tidning*, 1904-09-22.

Han starka ovilja kom att resultera i den ”Winroth-Eschelssonska kontroversen”. I första hand uttryckte Winroth sin ovilja mot Trygger, som var ansvarig för den juridiska sakkunskapen vid universitetet. Sedan vände han sig mot juridiska fakulteten som Winroth ansåg ha förbigått honom för kursen, och sist den föreslagna personen som var Elsa Eschelsson. “Winroth besvärade sig till kanslersämbetet över fakultetens beslut att utse Elsa Eschelsson till föreståndare och begärde att han själv skulle få uppdraget att ge kursen i ämnet civilrätt.” Hans synpunkter kom att synas i dagspress, men där gick professor Trygger till försvar.⁶⁴ “Gällande frågan om undervisning och examination i civilrätt, yttrade Winroth att han inte fann Eschelsson skicklig nog att ge en kurs i civilrätt. Det som inträffat med de underkända studenterna visade tydligt på det.”⁶⁵ Vid upprepade gånger gav professor Winroth klagomål av olika slag på Elsa Eschelsson och hennes undervisning. Trots detta så beslöt ändå fakulteten att ge kursen i civilrätt åt Eschelsson, vilket Winroth överklagade.⁶⁶ Detta yttrande som Winroth lade fram om Eschelssons bristfällighet i undervisning och att detta skulle bli en skada för ungdomen gick att läsa om i *Gotlands Allehanda* 1905. I en artikel med rubriken ”Ofrid inom juridiska fakulteten - Intressant strid mellan professor och docent” står det om Winroths misstro till att Eschelsson kommer bringa sin undervisning i överensstämmelse med sin egen. Han fortsätter att påpeka att förneka hans arbete vore orätt, och att om Eschelsson måste läsa hans åsikter för att komma med något borde hon hålla sig utanför.⁶⁷

⁶⁴ Bergman, s 81 (2001).

⁶⁵ Bergman, s 82 (2001).

⁶⁶ Bergman, s 83 (2001).

⁶⁷ *Gotlands Allehanda*, 1905-09-22.

Efter detta lämnade Winroth in både avskedsansökan och ansökan om tjänstledighet, vilket avvisades på grund av lärarbrist.⁶⁸ Under rubriken ”En missnöjd professor” i *Norrbottens Kuriren* stod det: “Professor A. Winroth i Uppsala har hos k. m:t anhållit om avsked från sin professur i civilrätt vid Uppsala universitet, då han anser, att den af juridiska fakulteten anordnade uppdelningen af undervisningen i hans ämnen på docent Elsa Eschelsson och honom med nödvändigheten måste skada ungdomen. I särskild skrifvelse begär prof. Winroth, att därest hans afskedsansökan ej skulle bifallas, han måtte erhålla tjänstledigt.”⁶⁹ Liknande yrkande från A. Winroth gick det att läsa i *Öresundsposten* med rubriken ”Den civilrättsliga konflikten i Uppsala.” Där skrev de att A. Winroth var mycket missnöjd med att fakulteten förordnat docent Elsa Eschelsson kursen i civilrätt. Även i denna notis kräver han att Eschelssons förordnande ska upphävas, annars vill han ta tjänstledigt, gå i pension eller avgå helt.⁷⁰ Om man utifrån ett maktstrukturellt perspektiv ska se på detta blir det tydligt hur A. Winroth, försöker hävda att han är mer värd att ta kursen i civilrätt än Eschelsson, eftersom att hon är kvinna. Gång på gång påpekar han att hon är mindre duglig för tjänsten, och uttryckte dessutom sina åsikter i press vilket är tydliga makttekniker.

En som ständigt kämpade för att Eschelsson och andra kvinnor skulle kunna erhålla de högre statliga tjänsterna var Trygger. Trygger och K. E. O. Kjellberg lade fram motioner om kvinnans tillträde till statstjänst, som 1905 väcktes men i Andra kammaren blev avslaget. “Hvad som åsyftas, är nu som då ändring af den paragraf af regeringsformen, som för innehafvare af statsämbeten fastslår, att de skola besitta egenskapen af att Vara

⁶⁸ Bergman, s 84 (2001).

⁶⁹ *Norrbotten Kuriren*, 1906-05-15.

⁷⁰ *Öresundsposten*, 1906-05-15, nr 112.

'svenske män'." Den motiveringen som Trygger ger till att man bör ändra regeringsformen, är de svårigheter som de akademiska kvinnorna har för att kunna erhålla en tjänst som förlikar sig med deras universitetsstudier och meriter. Han menar att det bidrar till en inkonsekvens att öppna läroanstalter för kvinnorna men att sedan stänga ute dem från möjligheterna till att utöva de kunskaper som de erhållit, och att fritt kunna tävla och konkurrera om de platser som männen får.⁷¹

Som Foucault menar så finns makten överallt i olika grupper, där det finns normaliserade makttekniker som exkluderar individer som ofta uppfattas som att de avviker från den dominerande normen.⁷² Bergman skriver i sin avhandling att motståndet till kvinnor inom akademien länge har varit strukturellt betingat, där normer och kultur ofta har betonats. Genom att applicera ett genusteoretiskt perspektiv på motståndet, kan man istället se det som del av den moderna tidens genuskonflikt.⁷³ Vad som blir tydligt här i Winroths ständiga försök till att stänga ute Eschelsson från att erhålla professur, visar på att de utestängningsmekanismer som sådana var inte något unikt i universitetsvärlden. Som nämnt tidigare var detta vanligt inom den privilegierade gruppen, alltså männen, för att de skulle kunna upprätthålla den kontroll som de besatt över sitt kunskapsområde. Winroth gör anspråk på att Eschelsson inte har den kunskap och begåvning som krävs för att undervisa i hans ämne, vilket kommer skada eleverna. När då kvinnor, i detta fallet Elsa Eschelsson, gör anspråk på de högre tjänsterna måste detta förstås som ett hot mot den maktrelation som fanns mellan könen.

⁷¹ *Dagny*, s 121 (1907:4/5).

⁷² Gustavsson, Svanström, s 138 (2018).

⁷³ Bergman, s 106 (2001).

4.4 En kamp in i döden

I en dödsruna i *Dagny* skriver de om Elsa Eschelsson "Målmedvetet gick hon framåt, från det ögonblick då hon inskrefs vid Uppsala universitet till det då hon dog som erkänd vetenskapsidkare och framstående universitetslärare." Docenten Elsa Eschelssons lärarverksamhet var erkänt utmärkt och hennes elever och lärjungar hade största aktning och sympati för henne, där Eschelsson alltid gav dem sitt yttersta stöd och ett aldrig svikande intressen. Hennes doktorsavhandling "Bidrag till läran om besittning enligt svensk rätt" har i synnerhet bidragit stort till vetenskapen, med sin originalitet och finhet i iakttagelseförmåga som utmärkande i hennes skrifter. Som tidigare nämnt i flera artiklar gjorde sig Elsa Eschelsson till ett starkt namn redan år 1898 och knöt sig intresset i Uppsala. Efter att professorn i civilrätt hade avlidit, blev Elsa Eschelsson den första att bli utnämnd att ersätta denne, där hon dessutom var den mest examensmeriterade av de två som föreslagits. Det var den juridiska fakulteten som föreslog att docent Eschelsson skulle uppehålla professuren, där förslaget avböjdes av mindre akademiska konsistoriet. De ville hellre att förordnandet skulle gå till den andre docenten. De argument som konsistoriet lade fram var att docent Eschelsson redan tidigare hade blivit föreslagen på liknande tjänst i Tryggers plats i processrätt. "Häri genom uteslöts denna gång möjligheten att få gränsen för en kvinnas akademiska befogenhet preciserad."⁷⁴

Trots att det var så att Elsa Eschelsson var den mer meriterade docent i juridik att ta över professuren fick hon inte den, för att hon var kvinna. Alltså spelar både *handlingsförmågan* att påverka sin egen situation och *utrymme baserat på kön* stor roll, vilket i detta faller blir väldigt tydligt. Genom ett genusteoretiskt perspektiv blir det även tydligt hur de män som satt på makten

⁷⁴ *Dagny*, s 122-123 (1911:11).

ständigt arbetade mot för att Eschelsson skulle erhålla en professur. De tilltog till och med en sämre kandidat för att på alla möjliga sätt utesluta en kvinna. I och med 1918 års riksdagsbeslut kunde även en svensk kvinna nu utnämnas till rektor vid högre lärarinneseminarium, samt till adjunkt vid allmänt läroverk. Tidningen *Morgonbris* framhöll att ”Det låter märkvärdigt men det var hr Tryggers förtjänst.”⁷⁵ Detta var något som Elsa Eschelsson tyvärr aldrig fick uppleva. De kvinnliga studenterna hade inte tillgång till och blev utestängda från de flesta sociala arenorna och möjligheter till de tjänster som fanns. Som enstaka individer verkar dock de kvinnliga studenterna ha varit accepterade, men som kollektiv, och som konkurrerande på de högre ämbeten och tjänster, skriver Rönnholm, mötte kvinnliga akademiker större motstånd där Elsa Eschelsson fick ta stöten.⁷⁶

4.5 Ensam som en anka bland gäss

I *Svenska Dagbladet* söndagen den 1 oktober 1995 går det att läsa en artikel om den svenska kvinnans historia om universitetsstudier. Med rubriken ”Ensam som en anka bland gäss” skriver Ann-Sofie Ohlander, artikelförfattaren om olika kvinnliga pionjärer som Ellen Fries och Elsa Eschelsson och det motstånd och utmaningar som de mötte. Artikeln är en helsida och är uppdelad i sex olika sektioner, 1 Bakgrund, 2 Särlingskap, 3 Vira, 4 Uteslutas, 5 Helsingfors och 6 Mentala. I dessa sektioner skriver Ohlander till exempel att Ellen Fries väl var medveten om hur hon skulle handskas med utanförskapet, där en som inte gjorde detta var Elsa Eschelsson. Dessa påfrestningar säga ha gjort att hon gick under. Ohlander skriver om Eschelssons bakgrund och kommer sedan in på utnämmandet av en professor i civilrätt. Men som redan redovisats i denna uppsats, blev det inte så enkelt

⁷⁵ Bergman, s 49 (2001).

⁷⁶ Rönnholm, s 171 (1999).

även om hon var den mest meriterade docenten för uppdraget. Med hänvisningar till regeringsformen och paragraf 28 §, sade att det endast var svenska män som fick erhålla de högre ämbets tjänsterna. Den bokstavliga tolkning av paragrafen som gjordes gör det möjligt att utesluta kvinnor för dessa tjänster. Som vi redan bekantat oss med gick tjänsten till en mindre meriterad man, och detta problem skulle återigen uppstå 1899 när Elsa Eschelsson blev utnämnd att ta över Ernst Trygger i processrätt. Denna utnämning och denna uteslutning tog Eschelsson upp ända till regeringen i en överklagan. 1904 inrättades den propedeutiska kurs i civilrätt, som ännu en gång var tanken skulle gå till Elsa Eschelsson. Även detta förslag kom att möta stark kritik av framför allt A. O Winroth, vilken uttalade sina åsikter om henne och hennes undervisning i offentligheten. Den så kallade "kontroversen" mellan dessa skulle fortgå i årtal framöver, där Elsa Eschelsson kom att försvara sig ända upp till Kungl. Maj:t. Samtidigt som Eschelsson kämpade för sin rätt, pågick dessutom kampen inom riksdagen om kvinnans rätt till högre tjänster där Ernst Trygger var en förespråkare i detta ärende. Detta kom att resultera i 1909 års grundlagsändring som sade att kvinnor skulle få rätt att inneha statliga tjänster. Med detta, och att Winroth lämnat Uppsala sågs det ut att ljusna för Eschelsson, men grundlagsändringen kom inte att göra det hela mycket enklare, där det fortfarande var vissa tjänster som hölls som undantag. Det var det juridiska fakultetens uttalande om att en professorstjänst endas bör landa hos en man. Endast några dagar efter att beslutet 1911 gick igenom hittades Elsa Eschelsson medvetslös av en överdos. Ohlander fortsätter skriva om Eschelssons insats och vad som hon genom sin så allvarsamma inställning gjort synligt och tydligt, om de så omänskliga strukturerna som var omkring henne. Att Elsa Eschelsson som kvinna gav sig in i universitetsvärlden var rent av farligt. Det som framför allt skiljer

Eschelsson mot andra kvinnor i samma spår, som exempelvis Ellen Fries, var att de andra inte gjorde lika stora anspråk att försvara sin rätt att vara kvar inom universitetet.⁷⁷

Intressant med denna artikel är att det gått dryga 90 år sedan uppståndelsens med Elsa Eschelsson, och ämnet är fortfarande aktuellt. I sista delen av artikeln skriver Ohlander om den nuvarande (1995) situationen för kvinnor inom universitetsvärlden, som hon uttrycker sig, inte är alldeles uppmuntrande. Det var inte förrän 1986 som en kvinna utnämndes till professor vid juridiska fakulteten, 75 år efter Elsa Eschelssons död. Då artikeln skrevs var det va 6% som var kvinnliga professorer vid det svenska universitetet. Fortsatt skriver Ohlander om den nuvarande situationen:

Det historiska perspektivet ger anledning till eftertanke. Historiska strukturer, inte minst mentala, kan visa en förbluffande seghet och dröja sig kvar långt efter det att lagstiftning och formella regler ändrats. Därför finns det anledning att vara bekymrad över den låga andelen kvinnliga forskare vid de svenska universitetet.⁷⁸

Det var inte särskilt många kvinnliga docenter. Politikernas och akademins syn på dem hade en botten i den könsföreställning som fanns, där kvinnan betraktades, skriver Markusson Winkvist, som ett obestridligt undantag inom den statliga institutionen.⁷⁹ Under andra halvan av 1800-talet hade kvinnor börjat få tillträde till den vetenskapliga världen, som under urminnes tider alltid tillhört männen. Detta var något sensationellt och en uppluckring av det manliga "bildningsmonopolet" som Rönnholm skriver, hade börjat få kvinnliga pionjärer. Kvinnornas insteg i den akademiska världen möttes av

⁷⁷ *Svenska Dagbladet*, 1995-10-01, Ann-Sofie Ohlander.

⁷⁸ *Svenska Dagbladet*, 1995-10-01, Ann-Sofie Ohlander.

⁷⁹ Markusson Winkvist, s 112 (2003).

hårt motstånd bland de manliga kollegorna där de i institutionella sammanhang agerade i en kollektiv maktställning som kom i uttryck som kvinnoförakt. Mer än ett kvarts sekel senare kvarstod denna nedvärderande kvinnosyn, men där kvinnorna nu flyttar fram sina positioner om att bli professor eller inte. En av de mest aktualiserade i denna frågan var Elsa Eschelsson, där frågan väcktes om det var grundlagsenligt att en hon som kvinna kunde förstå en förordnad tjänst som professor.⁸⁰

5. Slutsats

För att nu återkoppla till frågeställning och syfte med denna uppsats. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur diskussionen om förslagen att utnämna Elsa Eschelsson till professor, i civilrätt 1898 och i processrätt 1899, såg ut i det offentliga rummet. Utnämmandet av Eschelsson blev en strid som höll på i många år då både dessa utnämningar blev avslagna av universitetets ledning endast på grund av att hon var kvinna. Hur debatterades och skrevs det i tidningar och tidskrifter om Elsa Eschelssons akademiska karriär samt om förslagen att utnämna henne till professor? Hur kan man med ett maktperspektiv se hur man använde 'det offentliga rummet', i form av tidningar, som ett medel för att påverka situationen för Elsa Eschelsson? När Elsa Eschelsson utnämndes till docent i vid juridiska fakulteten 1897 var det överlag en positiv hållning mot detta, och det skrevs och hyllades om i flera tidningar. Hennes disputation beskrev som munter. Ingen trodde väl på en vidare utmaning eftersom den lagstiftning som fanns uteslöt kvinnor vid högre tjänster. En tydlig skillnad blir det när hon börjar utmana den manliga makten i och med utnämningen av henne i att erhålla professur i civilrätt, och året därpå processrätt. Vad som kan konstateras är att den manliga överordningen i

⁸⁰ Rönholm, s 11 (1999).

maktrelationerna var konstant stridande mot kvinnor inom akademien, och kände sig hotade vilket gjorde att de gick försvar. I tidningarna stod det att ”det mindre akademiska konsistoriet i Uppsala anser kan de inte utföra det förordnande för doc Elsa Eschelsson, att föreläsa i Tryggers tjänst i processrätt” där de, istället för den mer meriterade, lade fram ett eget alternativ. De enda som beklagade sig över detta öppet var tidningen *Dagny*, vilket kanske inte är helt konstigt. Genom att applicerar ett genusvetenskapligt perspektiv på motståndet, kan man se det som del av dåtidens genuskonflikt. Att männen aktivt arbetade för att exkludera kvinnan var något som pågick inom universitet och den vetenskapliga världen. Utestängningsmekanismer något som förekom vanligt, där det går att koppla detta till Foucaults makttekniker om exkludering.

En ständigt drivande i att motarbeta att Eschelsson erhöll en professur var Winroth, som tog till alla medel han kunde. Han starka ovilja kom att resultera i den ”Winroth-Eschelssonska kontroversen”. En möjlig förklaring till varför Winroth valde att gå till pressen med sina åsikter om Eschelsson, var för att legitimera sin makt och samtidigt få respons och spridning. Som nämnt i den empiriska undersökningen uttrycker han bland annat sin misstro “Winroth besvärade sig till kanslersämbetet över fakultetens beslut att utse Elsa Eschelsson till föreståndare och begärde att han själv skulle få uppdraget att ge kursen i ämnet civilrätt.” Han gick så långt i sitt starka motstånd mot Eschelsson i att han hotade med avgång. Markusson Winkvist skriver i sin avhandling att Elsa Eschelsson har för henne, som för många andra, fått stå i ljuset och illustrera det höga priset som en kvinnlig akademiker fick ta, mer än någon annan.⁸¹ Elsa Eschelsson var en av de tidiga kvinnliga akademiker som var verksamma innan behörighetslagen, vilket då

⁸¹ Markusson Winkvist, s 117 (2003).

inte helt orimligt kan ha resulterat i att andra kvinnor, som såg hennes bittra erfarenheter, fick andra förstagenerationskvinnor att bli tveksamma om de skulle utmana den manliga bastionens system.⁸² Connells ena definition av att applicera könsroller är att vara man eller kvinna också menar olika antaganden på ett generellt sätt av förväntningar på de olika könen. När då en kvinna utmanade männen blev detta något onormalt och okvinnligt, alltså en som inte följer normen och på så vis också synliggjorde den starka struktur och ojämlikhet som fanns mot kvinnorna. Kvinnorna vid akademien kunde betraktas som både kvinnliga och okvinnliga, vilket Joan Scott menar att könskategorierna överfulla och tomma på samma gång. Tomma eftersom de inte hade något slutgiltig mening, och överfulla eftersom det alltid kommer finnas alternativ, bli nekade eller ha en underförtryckt definition.⁸³ Severinsson skriver om kvinnans position i sin avhandling: "Men om kvinnor inte ville underordna sig och "använda sin kvinnlighet" i arbetet kunde genusordningen störas. De kvinnor som inte gick med på att anta den traditionella feminina genuspositioner på kontoret störde den binära genusordningen och hotade maktstrukturen när de ville bli värderade efter samma måttstock som män, efter sin prestationsförmåga."⁸⁴

Frågan som är värt att ställa sig är: vilket utrymme har den enskilda individen att påverka sin egen situation? Det enkla svaret på detta, för Elsa Eschelsson sak, var att på grund av lagen hade hon inte utrymme till detta, endast på grund av att hon var kvinna. Hon försökte gång på gång men blev återigen nekad. Ur ett maktperspektiv står det klart och tydligt att så fort som en kvinna

⁸² Markusson Winkvist, s 120 (2003).

⁸³ Scott, s 1074 (1986).

⁸⁴ Severinsson, (2018).

utmanade den maktrelation som fanns mellan dem och männen, sågs detta som ett hot där männen behövde försvara sig. När det kommer till kvinnornas handlingsutrymme, och framför allt utrymmet baserat på kön är Regeringsformens paragraf 28 ett återkommande hinder, som inte minst Elsa Eschelsson fått erfaras. Markusson Winkvist beskriver kvinnornas begränsade möjlighet:

Konservativa röster hade hörts ropa att utbildningen var bortkastad då arbetsmarknaden inte stod öppen för dessa kvinnor. Det var männens arena och det var männen som hade familjer att sörja för. Att de kvinnliga "nordpolsfarare", insåg vidden av sin begränsning råder det ingen tvivel om. Paragraf 28 hindrade effektivt varje försök till utmaning.⁸⁵

Den kamp som började 1898 om Eschelsson skulle få erhålla en professur eller inte, kom att pågå i flera år. Även om kvinnliga doktorander hade de vetenskapliga meriter som krävdes, hade de inte behörighet att söka statliga offentliga tjänster i det högre ämbetet. Som nämns i inledningen av denna uppsats, "En grundlagsändring 1909 gav kvinnor rätt att inneha professorsämbeten men 1911 uttalade sig 'större akademiska konsistoriet' vid Uppsala universitet för att professuren i civilrätt skulle undantas från detta och därmed även i fortsättningen vara förbehållen män."⁸⁶ Om detta är anledningen till Elsa Eschelssons tragiska död i överdos av sömnmedel, lämnar jag osagt.

Elsa Eschelsson blev Sveriges första kvinnliga docent och fick en lysande karriär efter sin avhandling "Om begreppet gåfva enligt svensk rätt" (1897), men någon professur blev aldrig av med anledning "att hon var

⁸⁵ Markusson Winkvist, s 141 (2003).

⁸⁶ Göteborgs Universitetsbibliotek, Elsa Eschelsson, hämtat 15 november 2021.

kvinnor”. Detta var eftersom det i svenska regeringsformen § 28 stadgades att det enbart var “Swänska män” som skulle erbjudas fullmaktstjänster, där professor räknades in.⁸⁷ “Ett av argumenten för att hålla kvinnorna utanför högre utbildning var att de ändå inte kunde få praktisk användning av sin utbildning, då de inte kunde erhålla statliga tjänster.”⁸⁸ För Elsa Eschelsson blev det aldrig en professor, endast för att hon var kvinna. Detta argument var hon såklart inte ensam om, detta var inget unikt fall. Uppsatsen har en större allmänmänsklig relevans, då det som påverkade Eschelsson också påverkade alla andra kvinnor. Alltså halva den svenska befolkningen. Det är tydligt hur Elsa Eschelsson gång på gång blir motarbetad av flera män att inneha en professor, där de allt som ofta fick igenom sin vilja. Som sagt var inte Elsa Eschelsson ensam om detta motstånd enbart på grund av sitt kön utan fler uttryckte denna frustration, där Tora Dahl känner en så stark orättvisa att hon önskar hon vore man.⁸⁹

Hur många kvinnor har icke, då hämmande skrankor rest sig i hennes väg, utropat: ”Om jag vore karl!” — men det torde med fog kunna betvivlas att någon man någonsin önskat sig vara kvinna.⁹⁰

Denna uppsats har väckt många olösta frågor, vilket kan bli ett vidare arbete. Med mer tid och utrymme hade det funnits av intresse att gå in mer i det politiska färgerna i tidningarna. Att dessutom ha möjlighet till att undersöka själva författaren till artikeln hade också varit intressant. Genom att skapa säkra områden för kvinnor att verka på, samtidigt som hon kämpar för att få

⁸⁷ Wisselgren, s 2 (2021).

⁸⁸ Bergman, s 6 (2001).

⁸⁹ Rönnholm, s 151 (1999).

⁹⁰ *Dagny*, s 74 (1890:3).

erkännas som människa på samma villkor som männen, har varit en process och en kamp. Det är viktigt för kvinnor att inse och förstå sin egen historia och situation, utan att behöva ge ursäkter för sin egen rätt att finnas. Kvinnor har fått slåss för sin plats i samhället och inte minst inom karriär. Att bli respekterad som kvinna inom den vetenskapliga karriären, på samma villkor som en man, har krävt stora kraftsamlingen på en mycket större nivå. Idag har kvinnor alltmer bättre situation än för hundra år sedan, men helt annorlunda är det inte. Rönnholm skriver att dagens kvinnliga studenter och akademiker fortfarande lever i vissa strukturer av genushierarkin som dröjt sig kvar, vilket dessutom bekräftas när ämnet 1995 fortfarande är upp i tidningen med Ann-Sofie Ohlanders artikel. Vi har det absolut mer jämställt nu än på 1800-talets slut, men där forskning allt som för ofta pekar på hur kvinnliga akademiker fortfarande befinner sig i de lägre tjänsterna, har lägre löner samt lägre status. Kvinnor får gång på gång känna sig nedslagna av att universitetsstrukturen är könsdiskriminerande, där Rönnholm även menar att universitetsmiljön fortfarande på vissa sätt är en bastion av män har kontroll över.⁹¹ Eftersom mycket av det som berör undersökningsperioden lever kvar idag, finns det av intresse att göra en större studie om detta med en större tidsomfattning.

Resultatet av denna studie visar på det ständiga manliga motståndet kvinnor har fått stå emot och kämpa, men också att det fanns undantag där vänliga röster hördes som var villiga att hålla kvinnorna om ryggen. Det jag hoppas bidra med i denna uppsats är en ökad kunskap om det strukturella motståndet kvinnor erfarit, och fortfarande får stå ut med. Att möta ett motstånd som gör allt i sin makt, som de dessutom besitter, utestänga en kvinna, en mer meriterad kvinna än flera män på den tiden, enbart för att hon var kvinna. Att

⁹¹ Rönnholm, s 217 (1999).

män dessutom gick till pressen med sina åsikter för att kunna legitimera och sprida vidare argument mot kvinnans plats vid akademien. ”Om jag vore karl!” betitlar jag denna uppsats, för hade Elsa Eschelsson varit karl, hade inte motståndet mot att hon skulle erhålla en professur i civilrätt, eller processrätt funnits.

6. Didaktisk reflektion

Vi behöver kunna relatera svåra och komplexa frågor till/mot vår tid och mot vårt samhälle. Det är också viktigt att skolan bidrar till elevernas etiska och moraliska utveckling. Sociala och samhällsliga värden är viktiga och ökar förståelsen för den historiska epoken. När vi blir triggade eller påverkade av historia blir vi också mer motiverade att lära oss om det. Genom att belysa Elsa och alla andra kvinnor går det att få en djupare förståelse i hur de i dess samtid blev behandlade, vilket även kan ha påverkat deras chanser inom karriär, samt att undersöka de som “andrafierades” av honom, av männen, där det naturliga och neutrala ständigt var det maskulina som dominerade. Detta var då som nu en ständig svårighet som kvinnor fått uppleva när de söker sig in i ett mansdominerat yrke. Kvinnor har gjort och fortsätter göra framsteg, men där fortfarande det vetenskapliga fältet är dominerat av män.

Det har konkret tydliggjorts att genusperspektivet – liksom Joan W Scott utifrån teoretiska resonemang betonat – finns överallt, även där det till synes inte finns. På så sätt har genusperspektivet befruktat nyare historieforskning, inte bara genom att det synliggjort kvinnor och därmed lett till en historieskrivning omfattande alla människor, utan också genom att historiska företeelser och skeenden kan omtolkas på ett intressant och utmanande sätt.⁹²

⁹² Genusperspektiv på förskola, skola och utbildning (1).pdf, s 112-113.

Det man läser om i skolan ska kunna kopplas till samhället vi lever i, och att man som elev känner betydelse och förstår syftet med att läsa historia. Genom att tidigare utesluta en halv befolkning från universitetsstudier, vidare högre studier och inte minst medborgerlig rösträtt, utesluter man också den halva befolkningens intresse i att läsa historia och känna syfte. Tur som väl är, har vi pionjärkvinnor som redan gått igenom denna strid för vår skull idag. När vi läser om detta kvinnor idag lyfts en helt ny berättelse, om den del av befolkningen som ständigt blivit nekad och utestängd. I kommentarsmaterialet för historia 7-9 står det om den demokratisering som i Sverige växte fram och det välfärdssamhället som innebar, att kursplanen fokuserar på vårt lands sociala och politiska historia under 1900-talet. Det fortsätter om att tanken med att belysa detta moderna Sverige och hur det har vuxit fram genom reformer, där kursplanen även lägger ett tydligt genusperspektiv. ”Kvinnor som grupp gick under den här tidsperioden i allt större utsträckning från oavlönat arbete i hemmet till lönearbete, inte minst inom den växande offentliga tjänstesektorn. Hur det har påverkat samhällets syn på mäns och kvinnors roller betonas genom formuleringen kontinuitet och förändring i synen på kön, jämställdhet och sexualitet.”⁹³ Det som står i kommentarsmaterialet som beskriver kursplanen ligger tätt knutet till kvinnor möjligheter och rättigheter, samt hur dessa vuxit sig i takt med Sveriges utveckling under 1900-talet. Genom att då i historien läsa om alla människor som var aktiva vid demokratiseringen i Sverige, får vi även ett större intresse från elevernas håll genom att inkludera alla.

⁹³ Kommentarsmaterial till historia 7-9.

Käll- och litteraturförteckning

Tidningsmaterial

Borås Posten, "Sveriges första qvinliga jurist doktor, En munter disputation",
1897-06-02 (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Blekinge kuriren, Nya boktryckeriet i Karlskrona, (artikel hämtad från UB
Linnéuniversitet Kalmar)

Dagny, "En akademisk högtidsdag" 1897:5, L.W, 1898:4,1907:4/5, dödsruna
för Elsa Eschelsson, 1911:11

Kongl, Boktryckeriet. P. A. Nordstedt & Söner

Enköpings Posten, 1898-12-06, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet
Kalmar)

Eskilstuna Tidningen, "Sveriges första qvinliga jurist doktor", 1897-06-03,
(artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Gotland allehanda, "Ofriid inom juridisk fakulteten - Intressant strid mellan
professor och docent", 1905-09-22, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet
Kalmar)

Klaran, "Kvinnlig föreläsarinna i processrätt", 1897-10-16, (artikel hämtad
från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Kristianstads läns tidning, "Sveriges första qvinliga jurist doktor",
1897-06-01. "Hvad qvinnan vill, vill inte k. m:t", 1899-03-28, (artikel hämtad
från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Norrbottens Kuriren, ”En missnöjd professor”, 1906-05-15, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Nya Skånska Posten, ”Fröken Eschelssons professur”, 1898-12-16, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Uppsala Posten, ”Sveriges första qvinliga jurist”, 1829-04-30 (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Stjärnan, ”Fröken Eschelssons professur”, 1898-12-17 (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Svenska Dagbladet, ”Ensam som en anka bland gäss”, 1995-10-01, Ann-Sofie Ohlander, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Sydsvenska Dagbladet, 1898-02-17 (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Wästergöten, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Åsbo Härad Tidning, ”När de lärde byta ord”, 1904-09-22, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Öresundsposten, ”Sveriges första qvinliga jurist doktor”, 1897-06-03, ”Den civilrättsliga konflikten i Uppsala”, 1906-05-15, (artikel hämtad från UB Linnéuniversitet Kalmar)

Tryckt material

Bergman, Malin, *När lagen mötte verkligheten: Kvinnors tillträde till akademiska studier och högre statliga tjänster 1870-1930*, (2001), examensarbete, Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet

Connell. Raewyn. W, *Masculinities, Second Edition*, (2005) by Polity Press

Genusperspektiv på förskola, skola och utbildning (1).pdf

Gustavsson, Martin, Svanström, Yvonne, (red), *Metod, guide för historiska studier*, s 69 (2018), Studentlitteratur, Lund AB

Göteborgs Universitetsbibliotek, *Elsa Eschelsson*, hämtat 15 november 2021

Hammar, AnnaSara, Holmberg, Linn, ”Varför mikrohistoria? Om teckentydningens dragningskraft och historievetenskaplig transparens”, Stockholms universitet, *Historisk Tidskrift*, (Sweden) 137:3 • 2017

Kommentarmaterial till historia 7-9, Skolverket

Markusson Winkvist, Hanna, *Som isolerade öar: De lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft*, (2003) Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag

Persson. M. P. S, *Presshistoriska undersökningar*, (2012)

Rönholm, Tord, *Kunskapens kvinnor: Sekelskiftets studentskor i mötet med den manliga universitetsvärlden*, (1999) Lund

Scott, Joan, *Gender: A useful category och history analysis*, Oxford University Press and American Historical Association are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to The American Historical Review. (1986)

Thureby, Torsten, *Sant eller falskt? Metoder i källkritik*, (2003)

Wisselgren, Per, *Vad gjorde kvinnorna när männen skrev (samhällsvetenskapernas) historia? Om könskodade passager, arenor och kunskapspraktiker, 1900– 1950, kap 2* (2021)